בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

רע"א 207/24

לפני:	כבוד השופט יחיאל כשר
המבקש:	מאיר יעקוביאן
	נ ג ד
המשיב:	לירן אברהם תמר

בקשה למתן רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (השופט א' גורדון), מיום 7.8.2023, ב-ע"א 36050-12-22.

בשם המבקש:	עו"ד אייל כהן

החלטה

לפניי בקשה למתן רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (השופט א' גורדון), מיום 7.8.2023, בע"א 36050-12-22. בפסק דינו, דחה בית המשפט המחוזי את ערעורו של המבקש על פסק דינו של בית משפט השלום בירושלים (השופט מ' חאג' יחיא), מיום 18.10.2022, בת"א 56159-12-19, בגדרו נדחו מרבית טענותיו של המבקש.

רקע הדברים

1. בבסיס הבקשה שלפניי עומדת תביעתו של המבקש כנגד המשיב וכנגד אחרים, מכוח חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965 (להלן: החוק או חוק לשון הרע). בעת הרלוונטית, שימש המבקש כראש מחלקה ומרצה במכללה, בה למדו המשיב והאחרים כסטודנטים של המבקש. המשיב והאחרים (אשר היו צדדים לחלק מההליכים קמא, אולם אינם צד לבקשה דנן), היו חברים בקבוצת התכתבות ביישומון המסרים "וואטסאפ" (להלן: הקבוצה או קבוצת הוואטסאפ), בה המבקש לא היה חבר. במסגרת ההתכתבות ביניהם בקבוצת הוואטסאפ, המשיב והאחרים התבטאו באופן אשר, לשיטת המבקש, עולה כדי פרסום לשון הרע בניגוד לחוק.

תביעתו של המבקש בבית משפט השלום, לאחר שצומצמה יריעת המחלוקת, התמקדה בשלושה פרסומים: ביום 13.12.2015 כתב אחד מחברי הקבוצה, הוא הנתבע 1 בהליך שהתנהל בפני בית משפט השלום: "דודה של מאיר [הוא המבקש] בגבס" (להלן: הפרסום הראשון); ביום 22.12.2015 כתב המשיב בקבוצה: "חחח הוא [המבקש] דוחה בשבוע כי הוא עדיין לא מצא ממי לגנוב מצגות" (להלן: הפרסום השני); במהלך שנת הלימודים 2015-2016, כינה המשיב את התובע: "מאיר ביצת חמין" (להלן: הפרסום השלישי).

הבקשה דנן, כפי שיפורט להלן, עוסקת רק בפרסום השני ובפרסום השלישי.

2. המבקש טען, בפני בית משפט השלום, כי עם תחילת כהונתו בתפקידו כמרצה וראש מחלקה במכללה, החלו סטודנטים מכיתתו במסע שיטתי להכפשתו, אשר כלל פגיעה קשה בשמו הטוב, הטלת חרם עליו וריבוי תלונות מצדם כנגדו להנהלת המכללה עד כדי ש-"נשפך דמו", והביא בסופו של דבר לפיטוריו.

בנוגע לפרסום הראשון, טען המבקש כי יש בו מסר מאיים כלפיו וכלפי בני משפחתו. ביחס לפרסום השני, טען המבקש כי יש בו כדי לפגוע בשמו הטוב וביושרה המקצועית שלו, מאחר שהוא מציגו כגנב של תוכן אקדמי. באשר לפרסום השלישי, טען המבקש כי הוא שם אותו ללעג ולקלס, מתוך מניע גזעני, ועל רקע היותו אדם דתי, חובש כיפה, ממוצא מזרחי. כמו כן, המבקש טען כי דימויו ל-"ביצת חמין" לועג למראהו החיצוני, לאור הזיקה בין צורתה האובלית, צבעה החום ומרקמה החלק, לבין צבע עורו ודפוס התקרחות ראשו של המבקש.

3. ביום 18.10.2022 ניתן פסק דינו של בית משפט השלום (השופט מ' חאג' יחיא), במסגרתו דחה בית המשפט את טענותיו של המבקש ביחס לפרסום הראשון והשני, וקיבל, באופן חלקי, את טענותיו בנוגע לפרסום השלישי.

בית משפט השלום קבע תחילה כי יישומון "וואטסאפ" מהווה "אמצעי אחר" לעניין חוק לשון הרע, על פי סעיף 2(א) לחוק, ומשכך הפרסומים נושא התביעה מהווים "פרסום" לעניין החוק. לאחר מכן, הבהיר בית המשפט כי על פי ההלכה הפסוקה, המבחן אם יש בפרסום משום "לשון הרע" בהתאם לסעיף 1 לחוק, הינו מבחן אובייקטיבי, במסגרתו יש לבחון מהי המשמעות שהיה מייחס הקורא הסביר לדברים שפורסמו, ולא מה הייתה כוונתו של המפרסם.

ביחס לפרסום הראשון, מצא בית המשפט כי מדובר בסלנג רחוב, אשר אינו מכיל מסר מאיים או מעליב, בייחוד משלא הוכחה כל זיקה בין המפרסם לבין דודתו של המבקש או למי מבין בני משפחתו.

ביחס לפרסום השני, הסביר בית המשפט כי על פי הפסיקה, ככלל, יש בייחוס הכינוי "גנב" לפלוני משום לשון הרע, אך עשוי להוות דברי גידוף גרידא, אשר אינם עולים כדי לשון הרע. לאור זאת, קבע בית המשפט, שבחינת הפרסום השני על רקע נסיבותיו מוליכה למסקנה, כי אף שמוטב היה כי המשיב היה מתנסח באופן מתון ומכבד יותר ביחס למבקש, אין בהתנסחותו האמורה משום לשון הרע. זאת, נוכח ה-"מעטפת הכללית" של מערכת היחסים בין מרצה לבין סטודנט; נוכח העובדה שמערכת יחסים זו, במקרה בו עסקינן, בין המבקש לבין תלמידיו, עלתה על שרטון והגיעה לשיח חריף מטעם כלל הצדדים; וכן נוכח הלך השיח המבודח ששרר בקבוצת הוואטסאפ, ממנו עולה כי הדברים לא נאמרו מתוך רצינות ביחס לתוכנם. לצד זאת, וביחס לטענת הגנה מסוג "אמת דיברתי" אשר העלה המשיב, החליט בית המשפט כי איננו קובע אם, כעניין עובדתי, המבקש עשה שימוש במצגות של אחרים ללא רשותם, שכן הדבר אינו נדרש לנוכח מסקנתו כי הפרסום אינו עולה כדי לשון הרע.

ביחס לפרסום השלישי, בית משפט השלום קבע כי יש ממש בטענה לפיה דימויו של המבקש לביצת חמין נועד אך כדי ללעוג לו בפני שאר חברי הקבוצה. לעג זה, מצא בית המשפט, מופנה דווקא כלפי צבע עורו ומראהו החיצוני של המבקש. משכך, קבע בית המשפט כי הפרסום השלישי מקים עילת תביעה בגין עוולת פרסום לשון הרע כנגד המשיב.

לעניין נזקו של המבקש, קבע בית המשפט כי לא הוכח שהפרסום השלישי, או איזה מבין הפרסומים שנדונו בפסק הדין, הביאו לפיטוריו של המבקש. בית משפט השלום הוסיף וקבע כי, מחד גיסא, יש לשקול לחומרה את היותו של הפרסום השלישי מעליב ופוגעני כלפי המבקש ביחס למעמדו כראש מחלקה במכללה, ומאידך גיסא, יש לשקול לקולה את החשיפה המצומצמת שניתנה לפרסום (בקבוצה שמנתה כעשרים איש בלבד); את חלוף הזמן מאז הפרסום ועד להגשת התביעה (כ-4 שנים); ואת תרומת המבקש להעכרת האווירה בינו לבין הסטודנטים אשר באה לידי ביטוי בהתבטאויות חריפות מצדו כלפיהם. על רקע מכלול הנסיבות המפורטות לעיל, קבע בית המשפט את גובה הפיצוי בגין הפרסום השלישי על סך של 2,500 ש"ח.

4. המבקש מיאן להשלים עם פסק דינו של בית משפט השלום, וערער עליו בפני בית המשפט המחוזי בירושלים.

בפסק דינו מיום 7.8.2023, דחה בית המשפט המחוזי (השופט א' גורדון) את ערעורו של המבקש על פסק דינו של בית משפט השלום, מבלי להידרש לתשובה מטעם המשיבים דשם.

תחילה קבע בית המשפט המחוזי, כי המערער לא עמד בנטל להוכיח כי התקיים קשר בין הפרסומים לבין פיטוריו. לשיטת בית המשפט, הנטל להוכיח את הטענה כי הפרסומים נושא ההליך דנן הביאו לפיטוריו של המבקש הוא נטל כבד, שכן בשים לב לטיבן של הפרסומים הנ"ל "אין זה מסתבר כי מרצה בתפקיד בכיר יפוטר בידי מוסד אקדמי אך בשל הודעות אלה". בית המשפט המחוזי קבע כי המבקש לא עמד בנטל ההוכחה האמור, זאת, בייחוד נוכח אינדיקציות שהוצגו לסיבות אחרות לפיטוריו, כגון מסמכים מהליך משפטי אחר, אשר לימדו כי המכללה נימקה את פיטוריו של המבקש בסיבות אחרות. כמו כן, בית המשפט המחוזי נימק את מסקנתו הנ"ל בכך שמערכת היחסים בין המבקש לבין תלמידים נוספים (מעבר למפרסמים) הייתה עכורה, וכללה טענות רבות כנגדו גם מצד סטודנטים שאינם קשורים לפרסומים נושא התביעה.

בית המשפט המחוזי הוסיף ונימק את דחיית הערעור, בכך שיש לבחון את הפרסומים על רקע אופי מערכת היחסים האמורה בין המבקש לבין המפרסמים (ובכללם המשיב), ועל רקע אופי השיח שניהלו הסטודנטים בקבוצת הוואטסאפ. בית המשפט המחוזי חזר על הקביעה כי חוק לשון הרע אינו מתמקד בכוונה הסובייקטיבית של המפרסם, אלא במבחן אובייקטיבי הבוחן את משמעות הפרסום בעיניו של האדם הסביר, וכי משמעות זו תלויה מטבעה בהקשר הספציפי במסגרתו נעשה הפרסום, אשר יש בו כדי להשליך על השאלה, אם הפרסום מקים עילה מכוח חוק לשון הרע.

כך, על פי בית המשפט המחוזי, בחינה של ההקשר בו נעשו הפרסומים אשר עמדו במוקד הערעור, ציירה תמונה כי השיח אשר התנהל בקבוצת הוואטסאפ התאפיין אמנם בלעג, אך גם בבדיחות הדעת ובחוסר רצינות לגבי תוכנו. בנוסף לכך עמד בית המשפט המחוזי על ההקשר הרחב במסגרתו נערך השיח האמור, הכרוך בזהות חברי הקבוצה, ובהשתלבות הפרסומים על רקע היחסים העכורים בין המבקש לבין תלמידיו ועל רקע אמירות חריפות ובלתי מכבדות אשר השמיע המבקש כלפיהם.

לאור האמור, מצא בית המשפט המחוזי כי הפרסום הראשון והפרסום השני, אף אם עדיף היה להימנע מאמירתם, אינם חורגים מגדרי שיח ההלצות העוקצניות בקבוצת

הוואטסאפ, ולא ניתן לראות בהם פרסומים אשר יתפרשו בידי הקורא הסביר באופן המקים פוטנציאל אמיתי לפגיעה בשמו הטוב של המבקש. בפרט, הטעים בית המשפט המחוזי, כי אינו סבור שהקורא הסביר היה מייחס לפרסום השני משמעות של טענה אמיתית לפיה המבקש "גונב מצגות".

ביחס לפרסום השלישי, קבע תחילה בית המשפט המחוזי, בדומה לבית משפט השלום, כי בחינת הפרסום בהקשרו מעלה שמדובר בביטוי אשר מתמקד בחזותו החיצונית של המבקש, ואינו נושא היבטים גזעניים או כאלו המכוונים ללעוג לאמונתו או מוצאו של המבקש. בהמשך, קבע בית המשפט המחוזי כי בחינת הפרסום על רקע ההקשר המתואר לעיל, מובילה למסקנה כי אף שמדובר בביטוי מכוער, שקלול כלל הנסיבות מגבש תשובה גבולית לשאלה אם הקורא הסביר היה עשוי לייחס לאמירה משמעות העולה כדי "לשון הרע". בשל כך, סבר בית המשפט המחוזי כי הכרעתו של בית משפט השלום לפיה הפרסום השלישי מקים עילת תביעה לפי החוק "היא החלטה לגיטימית", וכי בהינתן החלטה זו צדק בית משפט השלום בקביעתו כי מדובר באמירה הנמצאת ברף הנמוך של לשון הרע. זאת, שכן גם אם חריפותה של האמירה חרגה מאופי השיח וההקשר עליו עמד בית המשפט המחוזי, אין מדובר בחריגה ניכרת. לאור האמור, קבע בית המשפט המחוזי כי אין מקום להתערב בפסק דינו של בית משפט השלום לעניין גובה הפיצוי שנפסק בגין הפרסום השלישי.

על פסק דינו הנ"ל של בית המשפט המחוזי, הגיש המבקש את הבקשה שלפניי למתן רשות לערער.

טענות המבקש

5. במסגרת הבקשה שלפניי, עותר המבקש לקבלת רשות לערער על החלטתו של בית המשפט המחוזי, ביחס לפרסום השני ולפרסום השלישי בלבד.

ביחס לפרסום השלישי, טוען המבקש כי עניינו מעלה שאלה בעלת השלכות רוחב החורגות מעניינם הפרטני של הצדדים. שאלה זו, לטענתו, היא אם השוואת אדם למאכל, לבעל חיים או לחפץ אשר חולקים כביכול תכונות משותפות בולטות של צורה, צבע או ריח, במטרה ללעוג לאדם, "מצומצמת לחזות החיצונית המשותפת לאדם ולחפץ/בעל חיים או שמא יש להרחיבה לתכנים פוגעניים בעלי קונוטציות עדתיות ו/או גזעניות שליליות". יתר על כן, ולגוף העניין, טוען המבקש כי בית המשפט המחוזי שגה, בכך שלא הסביר מדוע לשיטתו דימויו של המבקש ל-"ביצת חמין" יפורש בעיני האדם הסביר כלעג למראהו החיצוני בלבד, ולא יסבור כי יש בדימוי האמור כדי ללגלג על

מוצאו המזרחי ואורח חייו המסורתי של המבקש. לטענת המבקש, כינויו כ-"ביצת חמין" מכיל מוטיבים גזעניים ואנטישמיים, ואסוציאציה ה-"שייכת לימים חשוכים בהם יהודים סבלו הפליה וגילויי אנטישמיות".

ביחס לפרסום השני, טוען המבקש כי עולה שאלה בעלת השלכות החורגות מעניינם של הצדדים, והיא "האם שיח מבדח מבטל פרסום לשון הרע". לטענת המבקש יש לבחון את מקרהו הפרטני לפי פסיקת בית משפט זה בע"א 4534/02 רשת שוקן בע"מ נ' הרציקוביץ', נח(3) 558 (2004) (להלן: עניין הרציקוביץ'), אשר עסקה בנסיבות בהן פרסום ביטוי סאטירי עולה כדי פרסום לשון הרע כמשמעותו בחוק. לטענתו, בפרסום השני המשיב "העליל" עליו כי הוא "מרצה שרלטן", אשר מבצע עבירה של גניבה, ויש בכך לשון הרע ברף הגבוה ביותר, חרף כך שהפרסום נעשה בהלצה וכחלק משיח מבודח.

לבסוף, המבקש טוען כי בחינת שני הפרסומים הנ"ל במשולב, מעלה כי המשיב פעל בכוונת מכוון לפגוע במערער ולהשפילו. משכך, לטענת המבקש, יש לחייב את המשיב ברף המקסימלי של כפל הפיצוי הקבוע בחוק לשון הרע בגין שני הפרסומים, ולחייבו בהוצאות משפט "מרתיעות במיוחד".

המבקש גם טען בבקשתו, כי יש לבטל את כל הוצאות המשפט אשר הוטלו עליו בהליכים דלמטה, ולחייב את המשיב בהוצאות משפט "מרתיעות במיוחד", לאור חומרתם נטענת של הפרסומים.

דיון והכרעה

6. לאחר עיון בבקשה ובנספחיה, סבורני כי דין הבקשה להידחות, וזאת מבלי להידרש לתשובה מטעם המשיב.

כידוע, רשות ערעור ב-"גלגול שלישי" תינתן במשורה, ורק בנסיבות חריגות בהן הבקשה מעלה שאלה עקרונית, בעלת השלכות רוחב, החורגת מעניינם הפרטני של הצדדים, או במקום בו דחיית הבקשה למתן רשות ערעור תגרום לעיוות דין (רע"א 3149/24 מגידש נ' מגידש, פסקה 10 (25.9.2024); רע"א 53844-09-24 אמסטר נ' אמסטר, פסקה 4 (22.9.2024)). סבורני כי העניין שבפניי אינו נכלל בגדרי מקרים אלו.

7. המבקש טוען כי עניינו מעלה שתי שאלות עקרוניות אשר עומדות באמות המידה הנ"ל: האם העובדה שפרסום פלוני נעשה באופן מבודחת מוציאה אותו מגדרי חוק לשון הרע; והאם ההשפלה הכרוכה בפרסום המדמה אדם לחפץ, חיה או מאכל, מצומצמת בהכרח ללעג למראהו החיצוני, או שמן הדין לראות בה גם לעג למוצאו ולאורח חייו.

ברם, כמפורט להלן, לדעתי שתי השאלות העקרוניות עליהן מבסס המבקש את בקשתו לא נדונו ולא הוכרעו בפסקי הדין של בתי המשפט קמא, וכן, ככלל, אין מדובר בשאלות נורמטיביות כלליות אלא בבחינתם של הפרסומים בהם עסקינן.

8. הכרעות בתי המשפט קמא נסבו על שאלת היות הפרסומים שביסוד תביעת המבקש משום "לשון הרע" כמובנה בחוק, וככל שכן, לצרכי קביעת שיעור הפיצוי (בלא הוכחת נזק), על חומרת לשון הרע המגולמת בהם. כפי שציינו בצדק הערכאות קמא, הלכה מושרשת היא כי המבחן לקיומו ולעוצמתו של לשון הרע המגולם בפרסום הוא מבחן אובייקטיבי, הנבחן על רקע ההקשר המסוים בו נעשה הפרסום (ראו: ע"א 1104/00 אפל נ' חסון, נו(2) 607, 617 (2002); ע"א 89/04 נודלמן נ' שרנסקי, פסקאות 16-17 (4.8.2008); עניין הרציקוביץ', בעמ' 570).

9. בנוגע לפרסום השני, כטענת המבקש, העובדה שפרסום נעשה בבדיחות הדעת אינה, כשלעצמה, אפריורית, מוציאה את הפרסום מתחולתו של חוק לשון הרע. גם פסקי הדין של בתי המשפט קמא לא קבעו אחרת. השאלה אם פרסום עולה כדי לשון הרע, בייחוד כאשר הפרסום נעשה בהקשר הומוריסטי, תלויה באופן יסודי בהקשרו, בנסיבותיו ובמאפייניו הספציפיים של הפרסום בו עסקינן. בהתאם לכך, בפסק הדין נושא הבקשה דנן נקבע כי על רקע ההקשר המסוים של הפרסום השני, והוא, בין היתר, השיח המבודח בקבוצת הוואטסאפ, זהות חברי הקבוצה, ההיקף המצומצם של הקבוצה והיחסים העכורים בין הסטודנטים לבין המבקש להם היה המבקש שותף פעיל, הפרסום אינו עולה כדי לשון הרע לצורך החוק. קביעה כזו, מעצם טבעה, אינה קביעה נורמטיבית בעלת השלכות רוחב, למעט אם גורסים כי תהיינה הנסיבות אשר תהיינה, כינוי אדם "גנב", מהווה לשון הרע. טענה זו אינה יכולה להתקבל (ראו, כדוגמה: רע"א 9647/17 בהט נ' דגן, פסקה 10 (31.12.2017) וכן פסק הדין של בית המשפט המחוזי נושא הערעור הנ"ל ע"א (מחוזי נצ') 5829-06-17 בהט נ' דגן (16.11.2017)).

10. אכן, אמירה המדמה אדם לחיה, למאכל או לחפץ יכולה, בנסיבות המתאימות, להתפרש על ידי האדם הסביר כפוגענית במישור הגזעני או במישור אמונתו של האדם, כפי שהצביע המבקש בבקשתו. אלא שגם בהקשר זה אין בסיס לקביעה נורמטיבית כללית לפיה חזקה בלתי ניתנת לסתירה היא שזוהי המסקנה שיש להסיק בכל מקרה, תהיינה נסיבותיו אשר תהיינה.

בתי המשפט קמא לא קבעו, גם בהקשר זה, כל קביעה נורמטיבית כללית, אלא קבעו כי בנסיבות הפרסום דנן, אין מקום לייחס לפרסום השלישי משמעות פוגענית ברף

הגבוה, מהסוג האמור, וכי, בנסיבות העניין, האדם הסביר היה תופס את הפרסום אך ורק כלעג לצורתו החיצונית של המבקש. משכך, גם טענותיו של המבקש לעניין הפרסום השלישי אינן עומדות באמות המידה לקבלת בקשה ב-"גלגול שלישי", ודינן להידחות.

11. גם בטענות המבקש לעניין הוצאות המשפט ושכר הטרחה בו חויב לא מצאתי ממש. כידוע, הלכה היא כי: "אין מדרכה של ערכאת ערעור, לא כל שכן ערכאת ערעור בגלגול שלישי, להתערב בפסיקת הוצאות על-ידי ערכאה דיונית, למעט במקרים חריגים; וככלל אין בית משפט זה נוטה להידרש לפסיקת הוצאות על ידי בית משפט שקדם, גם אם ניתן היה לפסוק אחרת" (רע"א 2065/23 דן נ' אופנהיים, פסקה 12 (13.3.2024)). במקרה דנן, טענות המבקש בעניין הוצאות המשפט ושכר הטרחה בהם חויב בהליכים דלמטה נטענו בעלמא, וממילא אין זה המקרה החריג המצדיק התערבות בשיעור ההוצאות ושכר הטרחה שנקבע.

12. סיכומו של דבר: דין הבקשה להידחות. משלא נתבקשה תשובה, אין צו להוצאות.

ניתנה היום, ו' תשרי תשפ"ה (08 אוקטובר 2024).

יחיאל כשר
שופט